

Regionalt bygdeutviklingsprogram for Trøndelag

2018-2022

Fastsatt av Fylkesmannen i Trøndelag, Mars 2018. Utarbeidet i samarbeid med regionalt partnerskap; Faglagene i landbruket, Allskog, Trøndelag fylkeskommune og Innovasjon Norge

Innhold

	side
Innhold	1
Forord	2
1. Innledning og bakgrunn	3
2. Mat og fiberproduksjon i Trøndelag	5
2.1 Antall bruk og arealutvikling	5
2.2 Volum innenfor matproduksjon	5
2.3 Fiberproduksjon	7
2.4 Verdiskaping i jordbruk og -skogbruk	8
2.5 Sysselsetting i jordbruk, skogbruk og relatert virksomhet	8
2.6 Verdiskaping og sysselsetting i bygdenæringer	9
3. Landbruket i de nye regionene i Trøndelag	10
3.1 Region Namdal	11
3.2 Region Innherred	12
3.3 Region Fosen	13
3.4 Værnesregionen	14
3.5 Trondheim og omland	15
3.6 Orkdalsregionen	16
3.7 Trøndelag Sør	17
3.8 Oppsummering regioner	18
4. Nettverk og partnerskap	20
5. Mål og strategier 2018-2022	21
5.1 Nasjonale og regionale føringer	21
5.2 Målsettinger i Regionalt bygdeutviklingsprogram 2018-2022	23
5.3 Strategier for planperioden 2018-2022	23
5.3.1 Helhetlig ressursforvaltning	25
5.3.2 Utnytte Trøndelags fortrinn	25
5.3.3 Områderetta satsinger	26
5.3.4 Arenabygging og samhandling	27
5.3.5 Kompetanseutvikling og kunnskapsformidling	27
5.3.6 Rekruttering til grønne utdanninger	28
5.3.7 Samarbeid mellom blå og grønn sektor	28

Forord

Landbruket i Trøndelag er ei viktig næring, både for enkeltkommuner og for regionen samlet. Landbruket bidrar til mat- og fiberproduksjon, og har stor betydning for å skape sysselsetting og opprettholde spredt bosetting. Et aktivt landbruk gir også et grunnlag for å utvikle nye landbruksbaserte næringer med utgangspunkt i lokale ressurser. NHOs økonomipanel anslår at Norge vil omsette for 1 000 milliarder innenfor bioøkonomien innen år 2050. Trøndelag er rustet til å ta en vesentlig del av veksten. Vår verdiskaping basert på naturressurser er allerede høy, men potensialet for vekst er stort i hav og på land. I tillegg til gode naturgitte forutsetninger har vi også nasjonalt og internasjonalt sterke kunnskapsmiljøer i vår region. Et velfungerende regionalt samarbeid mellom ulike sektorer og mellom næring, forvaltning og regionalpolitisk nivå, er også en styrke.

Nytt regionalt bygdeutviklingsprogram utarbeides parallelt med at strategiske planer legges for Trøndelag fylke. Dette har gitt gode muligheter for å samkjøre prosesser. Trøndelag står for om lag en femdel av all matproduksjon i Norge. Trøndelag er også landets nest største skogfylke målt i produktivt skogareal. Fylkesplan for Trøndelag og andre regionale planer skal ferdigstilles i løpet av 2018. Strategi for innovasjon og verdiskaping i Trøndelag – Et verdiskapende Trøndelag, ble vedtatt i 2017. Naturressursbaserte næringer og kunnskaps- og teknologibaserte næringer framheves som våre fortinn, og bioøkonomi er ett av totalt fem satsingsområder

Regionalt bygdeutviklingsprogram for perioden 2018-2022 bygger på den nasjonale landbrukspolitikken, med regionale tilpasninger og prioriteringer innenfor rammene av den nasjonale politikken. Arbeidet er ledet av Fylkesmannen, og er utført i samspill med næringa og andre viktige samarbeidspartnere i det regionale partnerskapet. Sammenfall i tid med mål og strategiutvikling for det nye Trøndelag, gir en unik mulighet til samordning og etablering av felles målsettinger og samarbeid om gjennomføring av tiltak.

Fylkesmannen har viktige oppgaver innenfor forvaltning og kontroll, men representerer ikke minst en viktig kraft i utvikling av trøndersk landbruk. Et sterkt fagmiljø fordelt på kontorstedene Steinkjer og Trondheim skal samarbeide med næringsaktører, forvaltning, forskning og utvikling. Sammen skal vi løfte Trøndelag og skape bærekraftig vekst basert på våre naturressurser!

16. mars 2018

Fylkesmannen i Trøndelag

Tore Bjørkli

Landbruksdirektør

1. Innledning og bakgrunn

Av jordbruksoppgjøret 2017 og Proposisjon 141 S (2016-2017) framgår det at fylkesvise Regionale bygdeutviklingsprogram (RBU) med underprogrammene Regionalt næringsprogram, Regionalt miljøprogram og Regionalt skog- og klimaprogram skal revideres innen 01.01.2019. I brev fra landbruks- og matdepartementet av 17.09.2017 gis det videre føringer for hvordan Regionalt Bygdeutviklingsprogram skal følge opp nasjonal landbrukspolitik.

Programmet skal legge føringer for regionale planer og virkemidler for å fremme landbruksbasert næringsutvikling og målrette miljø- og klimaarbeidet. Det legges til grunn at det blir tatt utgangspunkt i sentrale landbrukspolitiske dokumenter, som årlige jordbruksoppgjør, meldinger til Stortinget og relevante strategier. Følgende nyere meldinger til Stortinget med tilhørende innstillinger fra næringskomiteén og nasjonale strategier gir viktige føringer for kommende programperiode:

- Meld. St. 11 (2016-2017) *Endring og utvikling. En fremtidsrettet jordbruksproduksjon*
- Meld. St. 6 (2016-2017) *Verdier i vekst – Konkurransedyktig skog- og trenæring*
- Meld. St. 31 (2014-2015) *Garden som ressurs- marknaden som mål.*
- Regjeringens bioøkonomistrategi: *Kjente ressurser uante muligheter (2016)*
- LMDs strategi for reiseliv basert på landbruket og reindrifta sine ressursar: *Opplevingar for ein kvar smak - strategi for reiseliv basert på landbruket og reindrifta sine ressursar (2017)*

Utvikling av regionale bygdeutviklingsprogram skal bidra til å styrke og samordne det regionale miljø-, klima- og næringsarbeidet. Dette skal gi økt mobilisering av lokale ressurser og økt verdiskaping og konkurransekraft for landbruksnæringa. Det skal utarbeides en samlet, overordnet strategi i de regionale bygdeutviklingsprogrammene, der potensielle synergier mellom de ulike programmene skal synliggjøres. Regionalt bygdeutviklingsprogram gir føringer for tre underprogrammer:

- Regionalt næringsprogram (RNP)
- Regionalt miljøprogram (RMP)
- Regionalt skog- og klimaprogram (RSK)

Forsøk med Regionalt næringsprogram i Trøndelag

Trøndelag fylkeskommune skal i perioden 2018-2020, som en forsøksordning, ha ansvaret for koordinering og utvikling av regionalt næringsprogram i landbruket. Hensikten med forsøket er å teste ut hvilke effekter som kan oppnås ved å koble arbeidet med Regionalt næringsprogram tettere opp mot regionalt politisk nivå.

Regionale planer på landbruksområdet

Det er utarbeidet ny planstrategi for Trøndelag Fylkeskommune. Ny Fylkesplan og flere regionale planer skal ferdigstilles i løpet av 2018. Strategi for innovasjon og verdiskaping i Trøndelag – Et verdiskapende Trøndelag, ble vedtatt i 2017. Handlingsprogrammet for denne strategien for perioden 2018-2019 ble vedtatt i februar 2018. Strategien er Trøndelags første felles

næringsstrategi, og bygger på Trøndelags fortrinn, et sterkt kunnskaps- og teknologimiljø og naturbaserte næringer. Økt bærekraftig verdiskaping og internasjonal konkurranseevne i Trøndelag er hovedmålet i strategien og *bioøkonomi, sirkulærøkonomi, smarte samfunn, havrommet* og *opplevelsesnæring* er satsingsområdene.

Landbruksforum Trøndelag

Landbruksforum Trøndelag er et formalisert partnerskap for Fylkesmannens landbruksavdeling av strategisk karakter. Her legges både føringene for og det gis tilslutning til strategier og planer som landbruksavdelinga hos Fylkesmannen har ansvar for. Landbruksforum Trøndelag består av Sør-Trøndelag Bondelag, Nord-Trøndelag Bondelag, Sør-Trøndelag Bonde- og småbrukarlag, Nord-Trøndelag Bonde og småbrukarlag, Allskog, Norskog, Innovasjon Norge, Trøndelag fylkeskommune, Kommunenes Sentralforbund, Mattilsynet, Fylkesmannens miljøvernavdeling og landbruksavdelinga.

Landbruksforum Trøndelag har også et Arbeidsutvalg (AU), som består av Bondelaget, Bonde- og småbrukarlaget, Trøndelag fylkeskommune, Innovasjon Norge, Allskog og landbruksavdelingen. I tillegg til fora for strategisk regional samhandling i Landbruksforum og i AU Landbruksforum, vil Fylkesmannen styrke den faglige samhandlingen i Trøndelag. Det tas sikte på å opprette fagråd innenfor arbeidsområdene til landbruksavdelinga, som rådgivende organ og prosessarbeid av mer faglig karakter.

Figur 1: Struktur for regional samhandling i regi av landbruksavdelinga

2. Mat og fiberproduksjon i Trøndelag

Landbruket i Trøndelag har komplette verdikjeder innenfor jordbruk og skogbruk. Samlet gir landbruket store ringvirkninger gjennom en betydelig foredling og leverandørindustri. Fylkesmannen utarbeidet våren 2016 en statusrapport, som gir en oversikt over resultatene som er oppnådd etter fire år med Regionalt bygdeutviklingsprogram¹. I denne rapporten gis det en oversikt over landbruksproduksjonen i Trøndelag. Hovedtrekkene i rapporten presenteres nedenfor. Videre har Trøndelag Forskning og Utvikling (TFoU) og Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) gjennomført en ny beregning av verdiskaping, sysselsetting og relatert virksomhet, med basis i trøndersk landbruk². Hovedtrekk fra dette arbeidet gjengis også nedenfor.

2.1 Antall bruk og arealutvikling

I 2015 var det 6 092 jordbruksbedrifter i drift i Trøndelag. Disse utgjør 14,5 prosent av antall jordbruksforetak i landet. Arealet på brukene i Trøndelag er i gjennomsnitt noe større enn landsgjennomsnittet. Totalt har Trøndelag om lag 10 500 km² produktiv skog og 1 600 km² jordbruksareal i drift. Mye av husdyrholdet i Trøndelag er basert på lokale arealressurser, noe som sikrer at det meste av jordbruksarealene er i drift. Fra 2000 til 2015 har registrert jordbruksareal i drift gått ned med om lag 3 prosent i Trøndelag. Det er en mindre nedgang enn for landet ellers, hvor det i samme periode er 6 prosent nedgang i dyrka areal. I perioden 2004–2015 ble nesten 13 000 dekar jordbruksareal nedbygd i Trøndelag. Det meste av nedbyggingen av areal er tilnærmet irreversibel.

2.2 Volum innenfor matproduksjon

Trøndelags andel av norsk matproduksjon målt i antall produksjonsdyr eller dekar med planteproduksjon, er lite endret fra 2013 til 2016.

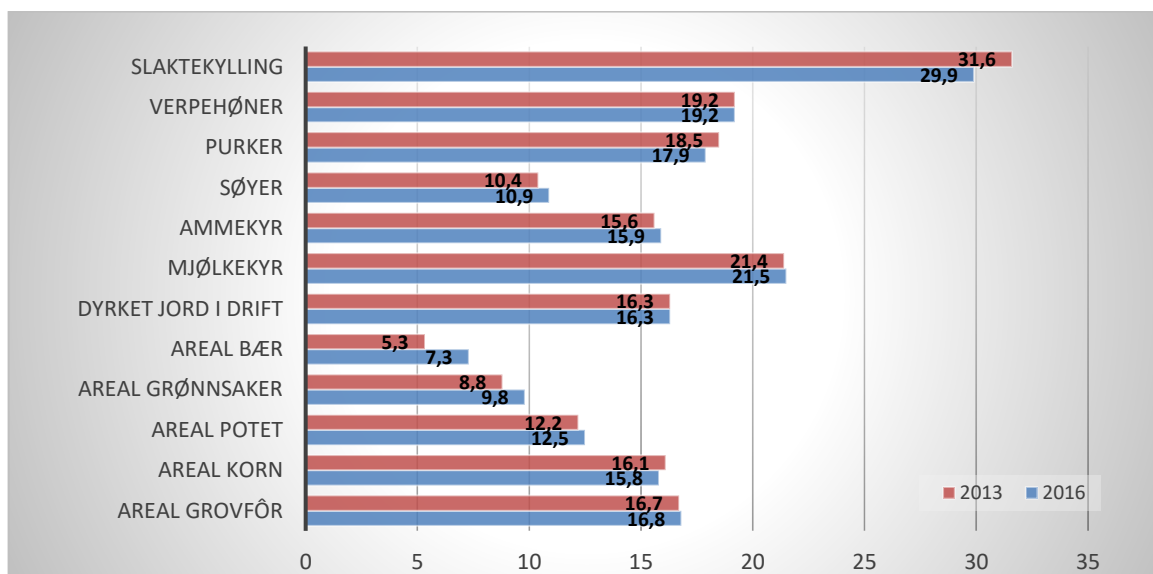
Andel slaktekylling er redusert med om lag 2 prosent. Her kan det skje ytterligere reduksjoner på grunn av at foretak lengst unna slakteri tilbys utkjøp for å avvikle produksjonen. For øvrig opprettholder Trøndelag sin posisjon innenfor de ulike produksjonene. Prosentvis vekst er størst innenfor bær- og grønnsaksproduksjon.

Melk- og storfekjøtt er den aller viktigste produksjon målt i både sysselsetting og verdiskaping. Allsidig planteproduksjon og stor husdyrtetthet gir gode muligheter for klimavennlige driftsmåter med vekstskifte og optimal bruk av husdyrgjødsel. Markedssituasjonen og slakteristrukturen er bestemmende for mulighetene til økt kjøttproduksjon, mens mottaksstrukturen og grossistledet i stor grad er avgjørende for produksjon av potet, bær og grønnsaker. Trøndelag har om lag en

¹ Fylkesmannen i Nord- og Sør-Trøndelag 2017. Regionalt bygdeutviklingsprogram og handlingsplan for Landbruksmelding for trøndelagsfylkene 2013-2017. Status per 31.12.2016.

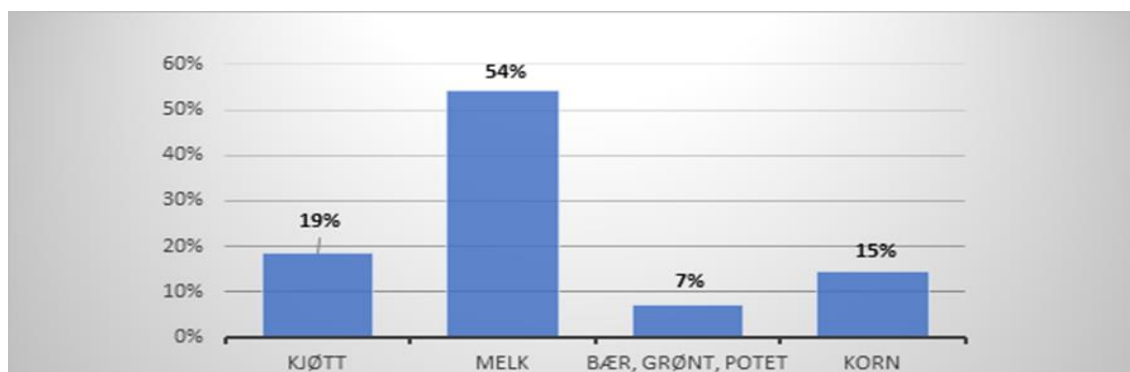
² Knutsen, H. Kårstad, S. Sand, R. 2017. Kunnskapsgrunnlag for trøndersk landbruk. Nibio rapport 154, 2017.

firedel av alt økologisk areal i landet og nærmere 40 prosent av alle økologiske melkekyr. Med dette omfanget har Trøndelag en viktig rolle i utviklingen av et bærekraftig landbruk.

Figur 2: Trøndelags andel av areal og produksjon. Kilde: LIB søknad om produksjonstillegg.

Kvotereguleringer og konsesjonsbestemmelser legger begrensninger for den enkelte produsent sine vekstmuligheter. Innenfor melkeproduksjon har det de siste årene vært stor etterspørsel etter kjøp og leie av kvoter. Denne produksjonen står for over halvparten av verdiskapinga i trøndersk landbruk. Hvert av trøndelagsfylkene har vært egen kvoteregion, men samles til en felles kvoteregion i 2018. Dette innebærer en harmonisering av kvoteprisene for hele Trøndelag. Høyt prisnivå på produksjonskvoter skaper ifølge Innovasjon Norge utfordringer med å få god lønnsomhet i investeringsprosjekter i melkeproduksjon. Økt prioritering av små og mellomstore bruk når det gjelder bedriftsrettede midler til investering og utvikling i jordbruksavtalen, kan ha betydning for at det reinvesteres i de mindre melkbrukene. Ved inngangen til 2018 oppgir Tine SA at Trøndelag har fortsatt 44 prosent båsfjøs (685 stk). Disse fjøsa vil ha behov for fornying innen 2034.

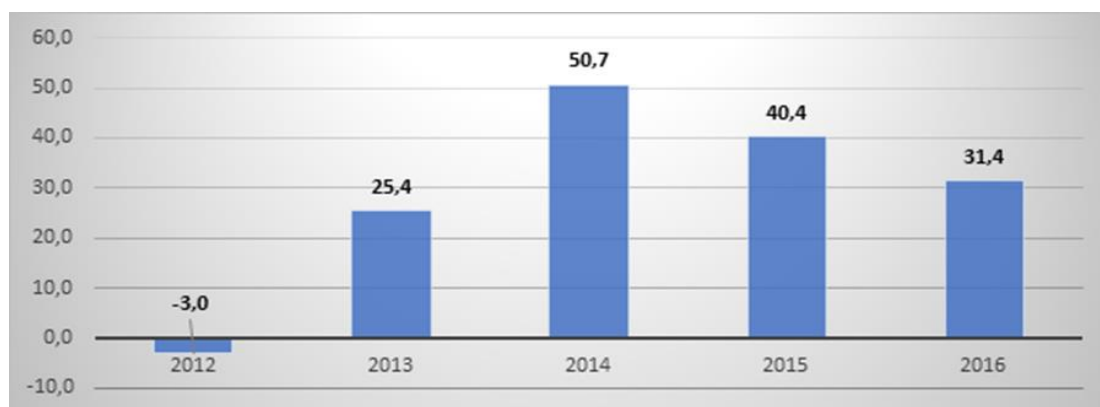

Figur 3: Fordeling av Trøndelags matproduksjon på energibasis, 2016. Kilde: Fylkesmannen

Dersom produksjonsvolumene omregnes til kalorier som brukes til menneskeføde, ser vi av figuren nedenfor at melkeproduksjon har svært stor betydning. Over halvparten av samla kaloriproduksjon kommer fra melkeproduksjon. Det er store kornarealer i Trøndelag. På grunn av at det aller meste av kornet utnyttes til kraftfôr til melk- og kjøttproduksjon, utgjør trøndersk korn kun 15 prosent av samla energiproduksjon. I dag er det bare 5-10 prosent av kornet som oppnår matkornkvalitet og utnyttes til menneskeføde.

2.3 Fiberproduksjon

Avvirkninga i Trøndelag var i 2011 på beskjedne 689 000 kubikkmeter. Etter et initiativ fra skogindustrien, ble det i samarbeid mellom næring og forvaltning igangsatt et arbeid for å stimulere til økt avvirkning for å bedre konkurranseevnen for skogindustrien i Trøndelag. Industrien har mistet konkurransekraft på grunn av lav andel lokal råvare og tilsvarende økte transportutgifter med tømmerkjøp fra andre regioner samt fra import.

Figur 4 Endring i avvirkning i Trøndelag i 2012-2016, sammenlignet med 2011. Kilde: Fylkesmannen

Figuren viser at målet om 25 prosent vekst i avvirkninga, ble nådd raskt og med god margin. I ettertid er det avdekket at ikke all avvirkning i perioden har vært bærekraftig. Dette skyldes at det har vært et for høyt uttak av ungskog. Dette uttaket påfører både skogeiere og industri et framtidig tap av volum og inntekter. Tilveksten, som kulturskogen skulle hatt de siste 15 til 20 årene i omløpet, er tapt. Kontroller utført av kommunene og Fylkesmannen viser også at det er betydelige arealer som ikke følges opp med planting. Dette viser at det er viktig å ha fokus på bærekraftig forvaltning av skogressursene. Industrien ønsker fortsatt høy andel lokalt virke, men avvirkninga må i all hovedsak komme gjennom hogst av utvokst skog. I tillegg må ny skog plantes og skogkulturarbeid utføres for å sikre reetablering av skogen.

2.4 Verdiskaping i jordbruk og -skogbruk

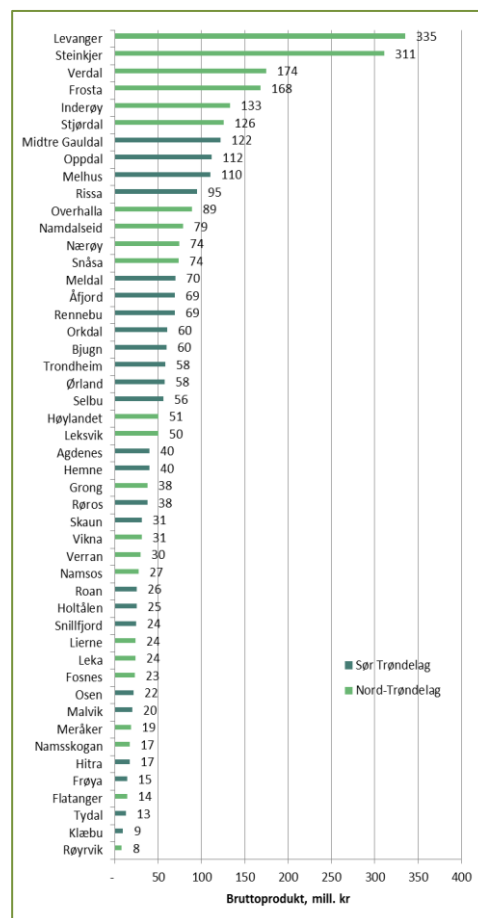
Primærjordbruket i Trøndelag hadde en samla omsetning på 7,7 milliarder kroner i 2015.

Verdiskapinga målt i bruttoprodukt¹ var samme året 3,2 milliarder kroner. Sammenlignet med beregningene for 2010, har verdiskapinga i Trøndelag økt med 16 prosent målt i faste priser.

Levanger, Steinkjer og Verdal har høyest verdiskaping av kommunene i norddelen av fylket, mens Midtre-Gauldal, Oppdal og Melhus har høyest verdiskaping i sør. Verdiskapinga i jordbruket er beregnet på primærleddet. Trøndelag har en betydelig leverandørvirksomhet og foredlingsindustri, som igjen skaper grunnlag for annen næringsvirksomhet.

Landbrukssamvirkets direkte verdiskaping i Trøndelag er beregnet til 637 millioner kroner, med en verdiskaping i relatert virksomhet beregnet til 6,0 milliarder kroner².

Verdiskapinga i primærskogbruket er for Trøndelag beregnet til 250 millioner kroner. Dette er en reduksjon på 16 prosent sammenlignet med 2007. Dette har sammenheng med at tømmerprisene reelt sett har utviklet seg negativt over flere år. Skogeierne sitter derfor igjen med et lavere kronebeløp per enhet. Verdiskapinga i primærleddet gir likevel grunnlag for stor verdiskaping når verdikjeden ses under ett. En kartlegging utført av tredriverprosjektet i Trøndelag viser at vi har 118 trebearbeidende bedrifter med en samla omsetning på vel 3 milliarder kroner. I tillegg representerer prosessindustrien i Trøndelag en omsetning på vel 2 milliarder kroner.

Figur 5: Verdiskaping i primærjordbruket per kommune. Kilde NIBIO

2.5 Sysselsetting i jordbruk, skogbruk og relatert virksomhet

Jordbruket i Trøndelag gav i 2015 grunnlag for 14 700 sysselsatte, og utgjør 6,6 prosent av total sysselsetting i fylket. Skogbruket gir grunnlag for 3 800 sysselsatte, og utgjør 1,7 prosent av samla sysselsetting. Til sammen 18 500 sysselsatte eller 8,3 prosent av sysselsettinga i Trøndelag. Sammenlignet med tallmaterialet fra 2007 er dette en reduksjon fra 11 prosent. Hovedårsaken til reduksjonen er først og fremst nedgangen i primærleddet innenfor jordbruksproduksjon grunnet produktivitetsvekst og effektivisering. Innen jordbruksbasert næringsmiddelindustri, har

¹ Bruttoprodukt: Sum inntekter – kostnader før avskrivninger + Leid hjelp + Jordleie + Eget arbeid på nyanlegg.

² Samfunnsøkonomisk analyse, 2017. Landbrukssamvirkets fotavtrykk. En ringvirkingsanalyse av medlemmer i Norsk Landbrukssamvirke.

sysselsettingen vært stabil i samme periode. I beregningene er det kun næringsmiddelindustrien som baserer virksomheten på regionale råvarer som inngår i beregningene.

I Trøndelag er Trondheim kommune er den kommunen med flest antall sysselsatte i landbruksrelatert virksomhet, etterfulgt av Levanger og Steinkjer. I disse kommunene finner vi flere større arbeidsplasser innen næringsmiddelindustri og foredling. I Trøndelag er det hele ni kommuner hvor landbruksrelatert sysselsetting utgjør mer enn 25 prosent av samla sysselsetting i kommunen. Mest landbruksavhengig er Midtre Gauldal og Namdalseid, med henholdsvis 36 og 34 prosent sysselsatt i landbruksbasert virksomhet. I tillegg har kommunene Selbu, Rennebu Frosta Leka, Overhalla, Snåsa og Høylandet sysselsetting over 25 prosent relatert til landbruket. Kommuner med høy landbruksavhengighet kjennetegnes ved at primærleddet i jordbruket er dominerende for sysselsettinga.

For skogrelatert industri viser tallene en nedgang i sysselsettinga. Dette skyldes en betydelig rasjonalisering i skognæringa. Endringer i beregningsmåte påvirker også talla negativt. Bedrifter som ikke benytter regionalt virke eller videreforedler produkter fra primærleddet, er tatt ut av beregningsgrunnlaget i 2015. Tabellen nedenfor viser en sammenstilling av landbruksrelatert sysselsetting, med beregning av sysselsettingsmultiplikator¹ for Trøndelag.

Tabell 1: Landbruksrelatert sysselsetting i Trøndelag, 2015. Kilde: NIBIO/TFoU.

	Primærledd med tilleggsnæring	Relatert industri	Annen relatert næring	Øvrige ringvirkninger	SUM	Multiplikator
Jordbruk	5 867	2 841	143	5 896	14 747	2,5
Skogbruk	614	1 566	123	1 499	3 802	6,2
Samlet	6 481	4 407	265	7 396	18 549	2,9

2.6 Verdiskaping og sysselsetting i bygdenæringene

Bygdenæringene omfatter et mangfold av produkter og tjenester. Leiekjøring, energiproduksjon, servering, lokalmat, reiseliv og omsorgstjenester eller Inn på tunet er noen eksempler. Landbruket disponerer menneskelige og materielle ressurser og forvalter store naturressurser. Dette gir muligheter gode til å utvikle vare- og tjenesteproduksjon.

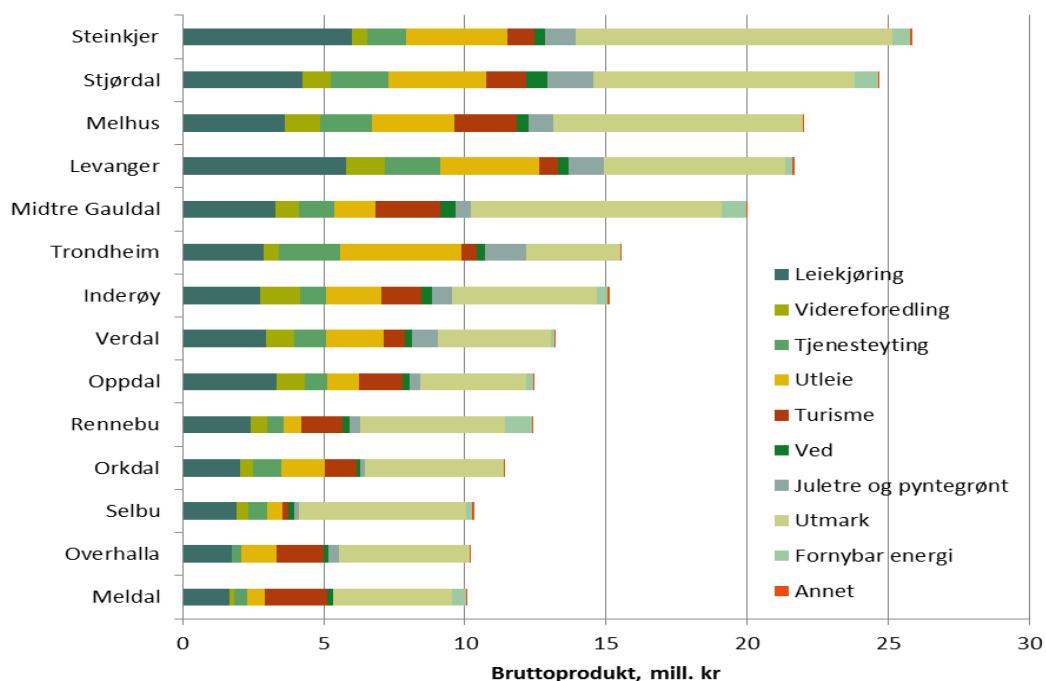
Trøndelag har en posisjon som en viktig matregion. Et langsiktig og målrettet samarbeid mellom politisk nivå, forvaltning og næring har gitt gode resultater i arbeidet med å utvikle denne posisjonen. Trøndelag har i dag over 200 produsenter av lokalmat. Trøndersk Matfestival og Bondens marked er viktige fellesarenaer, som bidrar til å utvikle markedet for lokal mat. Oi!

¹ Multiplikatoren viser sysselsetting for ett årsverk i landbruket inkludert sysselsetting i andre næringene som skapes av dette årsverket.

Trøndersk Mat og Drikke, Kompetansenavet for lokalmat på Mære landbruksskole og Skjetlein Grønt kompetansesenter er viktige aktører i dette arbeidet.

Velferdstjenester på gårdsbruk, Inn på tunet, oppsto som begrep på slutten av 1990-tallet, og kan karakteriseres som et nytt forretningsområde. Inn på tunet er en del av en nasjonal satsing, hvor det er utarbeidet en nasjonal strategi og handlingsplan. I Trøndelag er det om lag 120 bedrifter, hvorav 50 prosent deltar i Matmerks godkjenningsordning for Inn på tunet-bedrifter..

Verdiskapinga innen bygdenæringene, regnet som bruttoprodukt er for Trøndelag beregnet til 406 millioner kroner. I sørdelen har kommunene Melhus, Midtre-Gauldal og Trondheim størst verdiskaping, mens kommunene Steinkjer, Stjørdal og Levanger er størst i norddelen. De utmarksrelaterte bygdenæringer har størst betydning for bruttoproduktet, etterfulgt av leiekjøring, turisme og utleie av lokaler. De bynære kommunene har størst volum innen bygdenæringene.

Figur 6: Verdiskaping av tilleggsnæringer, bruttoprodukt 2015. Kilde: NIBIO

3. Landbruket i de nye regionene i Trøndelag

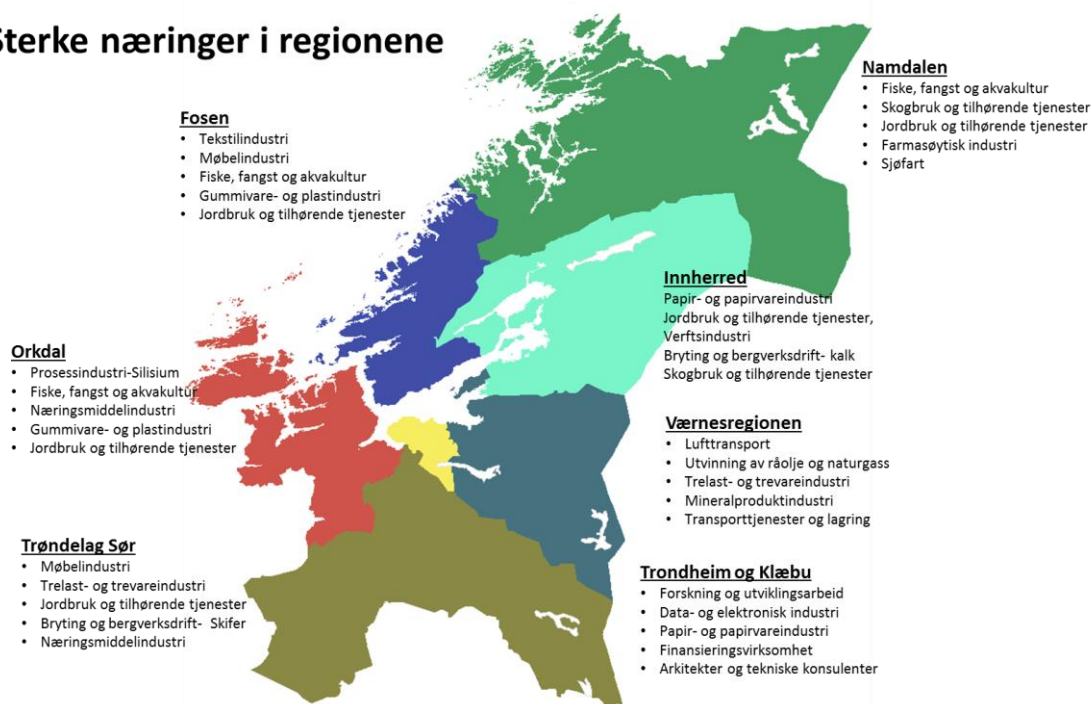
Trøndelag omtales i mange sammenhenger som et Norge i miniatyr. Dette er en dekkende beskrivelse av de naturgitte forholdene for landbruksproduksjon. Samlet utgjør landbruksrelatert sysselsetting vel 8 prosent.

Trøndelag har komplette verdikjeder med foredling og industri med basis i tømmer og jordbruksprodukter. Trøndelag er netto importør av råvarer av tømmer til skogbruksindustrien, om lag en tredel av råvarene transporteres fra andre landsdeler eller importeres. Trøndelag produserer om lag en femdel av all norskprodusert mat på landjorda. Trøndere utgjør mindre enn

en tidel av befolkningen. Det betyr at over halvparten av maten vi produserer, forbrukes i andre landsdeler.

Figuren nedenfor viser hvilke næringer som er vurdert til å ha størst betydning for sysselsetting og verdiskaping i de ulike regionene i Trøndelag. Figuren bygger på rapporten kunnskapsgrunnlag for verdiskaping i Trøndelag¹. Primærnæringene har stor betydning i store deler av Trøndelag, og foredling og industri basert på råvarer fra jordbruk og skogbruk står sterkt. Videre er fiske, fangst og akvakultur viktig for kystregionene. Samlet viser dette betydningen av naturressursene for næringslivet i Trøndelag.

Sterke næringer i regionene

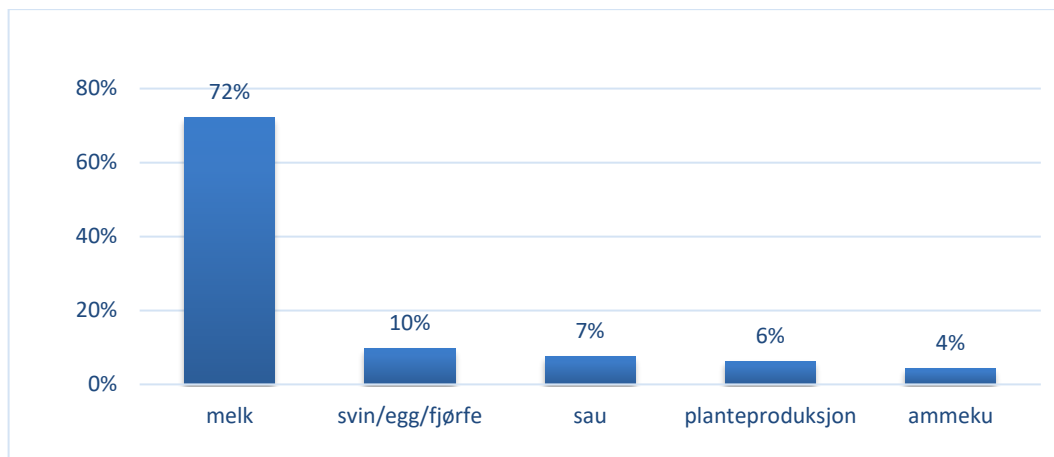
Figur 7: Sterke næringer i regionene i Trøndelag: Kilde: Trøndelag fylkeskommune/TFoU

3.1 Region Namdal

Om regionen: Namdal består av kommunene Vikna, Nærøy, Leka, Fosnes, Namsos, Overhalla, Høylandet, Namsskogan, Røyrvik, Grong, Lierne, Namdalseid og Flatanger. Namdal er Trøndelags største region målt i areal. Næringslivet er variert, med viktige naturbaserte næringer, fiske og havbruk ved kysten, jordbruk og skogbruk i hele regionen og store fjellområder med reindrift. Val landbruksskole ligger i Nærøy, og tilbyr videregående opplæring innenfor blant annet havbruk og landbruk.

¹ Sand, R, Carlsson, E, Finne, H, Steen, M og Vik, L.H (2017): Kunnskapsgrunnlag for verdiskaping i Trøndelag. TFoU-rapport 2017:10.

Jordbruk: Hele fem av kommunene i Namdal har over 25 prosent av samla sysselsetting i landbruksrelatert virksomhet. Melkeproduksjon er klart viktigst. Saueholdets betydning reduseres, mens kjøttproduksjon på ammeku er i god vekst. På grunn av rovvilt er store deler av saueholdet i Indre Namdal avvirket i løpet av de siste 20 årene. Dette medfører at store beiteressurser per i dag ikke høstes. Synnøve Finden har foredlingsanlegg for melk i Namsos.

Figur 8: Bruttoprodukt fra jordbruket i 2015 i region Namdal. Kilde: NIBIO

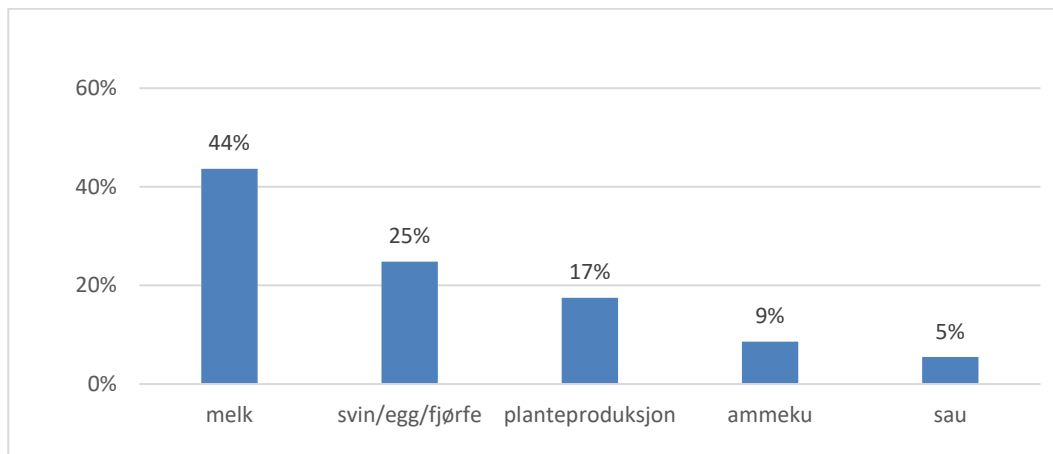
Skogbruk: Namdal har store arealer med skog og utmark, og nesten en tredel av alt produktivt skogareal i Trøndelag. Regionen hadde i 2016 en femdel av samla avvirkning, og 38 prosent av samla bruttoprodukt fra primærskogbruket i Trøndelag. Mye av råvaren foredles i andre regioner, og sysselsettingen i skogbruket utgjør 14 prosent av samla sysselsetting innen skogbruket i fylket. Innen skogindustri er Moelven Van Severen i Namsos den største enkeltvirksomheten. På Kvatningen i Overhalla har Skogplanter Midt-Norge all produksjon av skogplanter i Trøndelag.

Bygdenæringer: Namdal har en opplevelsesnæring med lange tradisjoner gjennom blant annet laksefiske i Namsen. Flere av namdalskommunene har en stor og økende fritidsbebyggelse. Reiseliv knyttet til sjøfiske, laksefiske, vinteraktivitet, jakt og fiske har betydning for regionen. Mange av tilbyderne kombinerer tradisjonell gårdsdrift med tilbud om naturbaserte reiselivsprodukter. Regionen har også flere og anerkjente tilbydere innenfor lokalmat og Inn på tunet. Lierne Viltforedling as er et eksempel på en bedrift som bidrar til økt verdiskaping av lokale ressurser fra elg og rein.

3.2 Region Innherred

Om regionen: Innherred omfatter kommunene Levanger, Verdal, Inderøy, Snåsa, Steinkjer og Verran. Regionen har næringsliv med blant annet store industribedrifter som konkurrerer i et internasjonalt marked. Regionen har en tredel av all verdiskaping av trøndersk primærjordbruk, og preges derfor av jordbruksproduksjon. Sterke utdanningsinstitusjoner innenfor naturbruk, husdyr og utmark drives på Mære landbruksskole og ved Nord universitet i Steinkjer. Regionen vil preges av store infrastrukturtiltak med bygging av veg i åra framover.

Jordbruk: Innherred hadde i 2015 en tredel av samla verdiskaping fra primærjordbruket i Trøndelag. Melka har størst betydning for verdiskapinga, etterfulgt for de kraftfôrkrevende produksjonene.

Figur 9: Bruttoprodukt fra jordbruket i 2015 i region Innherred. Kilde: NIBIO

Råvarene fra jordbruket har mottaks- og foredlingsanlegg på Innherred, blant annet kornmottak i Steinkjer og Verdal, kraftfôrfabrikk og svineslakteri i Steinkjer, meieri på Verdal, soddproduksjon på Inderøy og Grilstad as og Normilk sine anlegg i Levanger kommune. I tillegg har Levanger og Verdal flere lager og pakkerier for potet og grønnsaker. Av kommunene har Inderøy størst landbruksavhengighet, med 22 prosent av samla sysselsetting innenfor landbruksrelatert virksomhet. Befolkningsrike kommuner som Levanger og Steinkjer ligger høyt, med henholdsvis 20 og 16 prosent som landbruksrelatert sysselsetting.

Skogbruk: Innherred har et aktivt skogbruk, hvor Steinkjer og Levanger er de to kommunene i Trøndelag med størst bruttoprodukt i primærskogbruket. Samlet hadde Innherred i 2015 21 prosent av bruttoproduktet fra primærskogbruket i Trøndelag. Med utgangspunkt i trønderske råvarer fra skogbruket foredles tømmer ved flere sagbruk, i tillegg til foredling av massevirke og flis ved fabrikkene i Skogn og i Follafooss. Innherred har 17 prosent av det samla produktive skogarealet i Trøndelag og 23 prosent av avvirkninga.

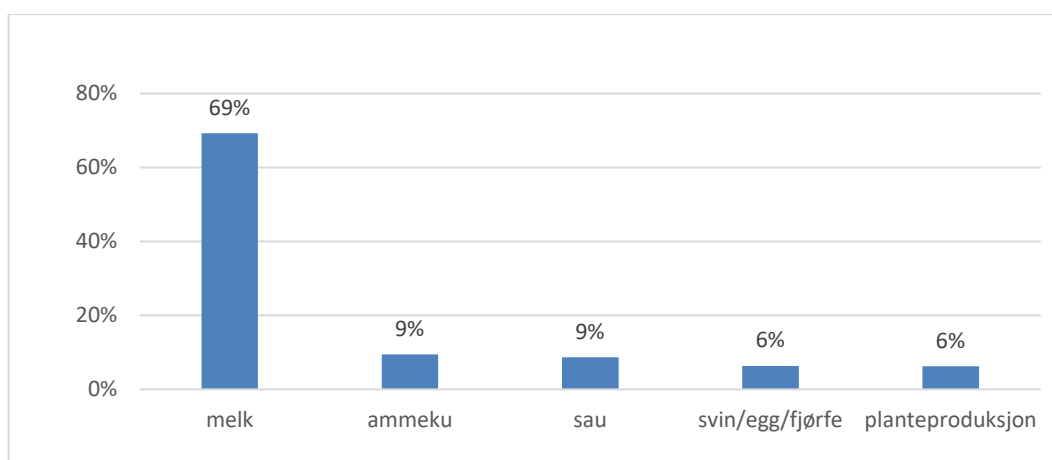
Bygdenæringer: Også omfanget av bygdenæringer er betydelig på Innherred. Kommunene Steinkjer, Inderøy, Verdal og Levanger er alle blant de åtte kommunene i Trøndelag med høyest verdiskaping fra landbruksbaserte næringer. Mangfoldet er stort, og målt i verdiskaping har utmarksnæringer, utleie og vedproduksjon størst omfang. Mest kjent er trolig bedriftsnettverket *Den Gyldne omvei* i Inderøy kommune. Den Gyldne omveg er et samarbeid mellom en rekke bedrifter innenfor lokalmat, servering, overnatting, kunst og håndverk.

3.3 Region Fosen

Om regionen: Fosen består av kommunene Ørland, Bjugn, Indre Fosen, Åfjord, Roan og Osen. Fosen har sterke tradisjoner innen kystkultur, hvor kombinasjonen landbruk og fiske har vært dominerende. Mye av næringslivet er også rettet mot de blå næringene gjennom skipsverft,

fiskeforedling og fôrproduksjon. Regionen er preget av store infrastrukturtiltak, utbygging av Ørland Hovedflystasjon, Nord Europas største vindmøllepark i Åfjord og flere større veiprojekt.

Jordbruk: Andelen landbruksrelatert sysselsetting i Fosen-kommunene varierer mellom 7,5 prosent på Ørland til 16 prosent i Roan. Fosen hadde i 2015 12 prosent av samla verdiskaping fra primærjordbruket i Trøndelag. Melkeproduksjonen utgjorde 69 prosent av dette. Flere av kommunene har svært gode produksjonsmiljø innen melk. Det er spesielle utfordringer knyttet til melkeproduksjon på Ørlandet, da 30 prosent av produksjonen foregår i det som blir betegnet som rød støysone. I dag drives planteproduksjon først og fremst i Ørland, men det er et potensial i flere kommuner. Innen jordbruksrelatert industri finner vi blant annet Dalebakken mølle på Ørland og Fiskå mølle i Rissa.

Figur 10: Bruttoprodukt fra jordbruket i 2015 i region Fosen. Kilde: NIBIO

Skogbruk: Regionen har 7 prosent av det samla produktive skogarealet i Trøndelag og 4 prosent av avvirkinga. Dette knytter seg i hovedsak til Indre Fosen kommune med størst andel i tidligere Leksvik kommune. Det er ingen eller svært begrensa skogbruksrelatert industri på Fosen.

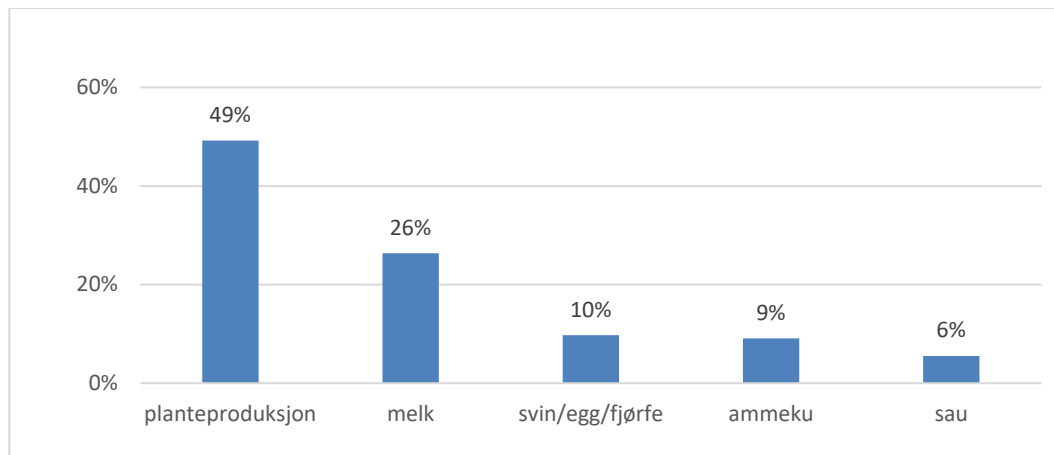
Bygdenæringer: Det satses på opplevelsesbasert turisme i regionen blant annet gjennom et samarbeid mellom flere tilbydere i nettverket «Perler på en snor» i Rissa. Stokkøya sjøcenter i Åfjord er kjent tilbyder i regionen. I tillegg har flere fisketurisme som næring.

3.4 Værnesregionen

Om regionen: Værnesregionen består av kommunene Frosta, Meråker, Stjørdal, Selbu og Tydal. Regionen har et variert landbruk fra drivhusene på Frosta til fjellandbruket i Meråker og Tydal. Næringslivet på Stjørdal prege av flere store arbeidsplasser knyttet til tjenesteyting gjennom for eksempel flyplass og hoteller.

Jordbruk: Andelen landbruksrelatert sysselsetting i Værnesregionen er over 20 prosent for alle kommunene med unntak av Stjørdal, som har knappe 6 prosent. Værnesregionen har samla 12 prosent av verdiskapinga fra primærjordbruket i Trøndelag. Frosta er den kommunen i Trøndelag med desidert høyest verdiskaping fra planteproduksjon. Også Stjørdal ligger høyt innenfor

planteproduksjon med en vesentlig potet- og kornproduksjon. 49 prosent av verdiskapingen i primærjordbruket kan tilskrives planteproduksjon. Dette utgjør 36 prosent av all verdiskaping innen planteproduksjon i Trøndelag. Innen jordbruksrelatert industri finner vi også Tine i Selbu, Meråker kjøtt i Meråker og Dullum slakteri på Stjørdal.

Figur 11: Bruttoprodukt fra jordbruket i 2015 i region Værnes. Kilde: NIBIO

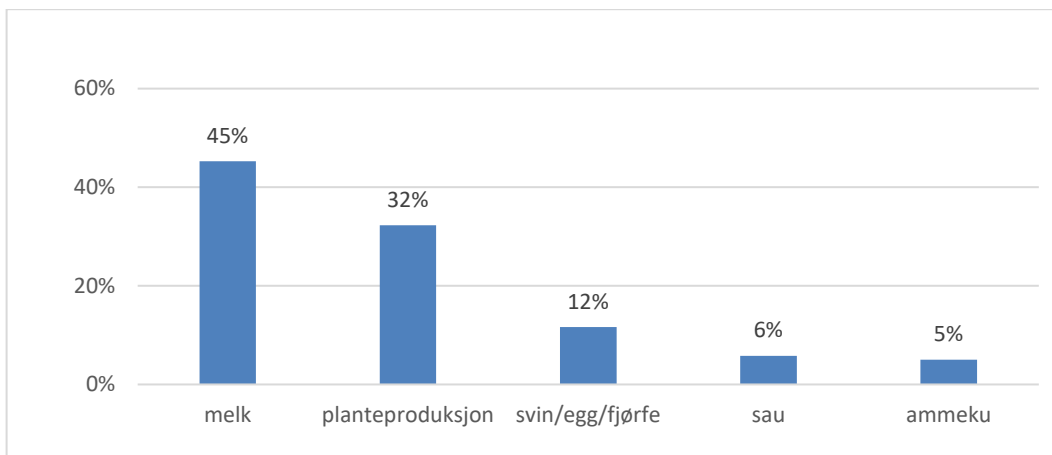
Skogbruk: Regionen har 11 prosent av det produktive skogarealet og står for 15 prosent av avvirkinga i Trøndelag. Det er Stjørdal og Selbu som har de største skogressursene. Regionen har det en del skogrelatert industri. I Selbu, Kjeldstad Trelast AS, Selbuhus og flere mindre bedrifter, mens i Meråker ligger Natre og Slungård sag.

Bygdenæringer: Hytteturismen er relativt betydningsfull i både Tydal, Selbu, Meråker og Frosta. Tydal og Meråker har satset en god del på turisme knyttet til ressursene og mulighetene i utmarka. I Stjørdalsdalføret har det tradisjonelt vært næringsvirksomhet knyttet til laksefiske i elva. I hele regionen finnes ulike tilbydere knyttet til mat og reiseliv, kurs og konferanse.

3.5 Trondheim og omland

Om regionen: Trondheim og omland består av kommunene Trondheim, Malvik og Klæbu. Spesielt Malvik og Trondheim har en vesentlig andel av næringsmiddelindustrien i fylket. Målt i prosent blir sysselsettinga i landbruksrelatert virksomhet lav i denne regionen, men målt i antall sysselsatte, er Trondheim kommunen i Trøndelag med desidert flest sysselsatte i landbruksrelatert virksomhet (2 600). Skjetlein videregående skole ligger på Leinstrand i Trondheim og tilbyr blant annet utdanning innen naturbruk.

Jordbruk: Trondheimsregionen har mindre enn 3 prosent av samla verdiskaping fra primærjordbruket i Trøndelag. Det har vært en vesentlig nedgang i melkeproduksjon i regionen, men den utgjør fortsatt hele 45 prosent av den samla verdiskapinga i primærjordbruket i regionen. På store deler av arealet drives det i dag med kornproduksjon. Dyrkajorda i Trondheimsregionen er utsatt for stort press fra utbyggings- og infrastrukturprosjekter. Innen jordbruksrelatert industri finner vi blant annet Tine på Tunga og Heimdal, Grilstad as, Felleskjøpet fôrproduksjon og Nortura Malvik.

Figur 12: Bruttoprodukt fra jordbruket i 2015 i region Trondheim og omland. Kilde: NIBIO

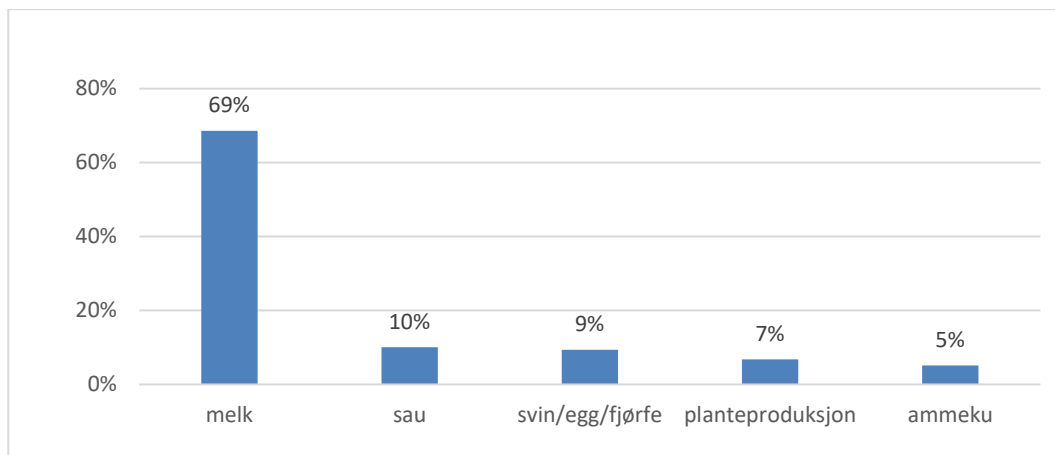
Skogbruk: Regionen har 3 prosent av det produktive skogarealet og står for 6 prosent av avvirkinga i Trøndelag. Det er lite skogrelatert industri i disse kommunene, men Allskog har sitt hovedkontor i Trondheim.

Bygdenæringer: Den største tilleggsnæringa i byregionen er leiekjøring, i tillegg utmerker Trondheim kommune seg med flere Inn på Tunet gårder. Trenden med Urbant Landbruk har vokst fram i regionen og interessen for å dyrke har økt. Dette er med på å styrke landbrukets omdømme igjennom at flere får kunnskap om dyrkingsprosessene. Trøndersk matfestival er Norges ledende matfestival og er et viktig utstillingsvindu for Trøndersk landbruk og matproduksjon. Festivalen er en årlig møteplass i Trondheim.

3.6 Orkdalsregionen

Om regionen: Orkdalsregionen består av kommunene Frøya, Hitra, Hemne, Snillfjord, Agdenes, Meldal, Orkdal og Skaun. Det er et sterkt industrielt miljø i regionen, spesielt i Hemne og på Orkanger. Meldal har en lang historie innen gruvedrift. Det tradisjonelle landbruket og særlig melkeproduksjon står sterkt i flere av disse kommunene. Den ytre del av regionen med øyene Hitra og Frøya, preges av ei sterk havbruksnæring.

Jordbruk: Meldal, Snillfjord og Agdenes har om lag 20 prosent sysselsatt i landbruksrelatert virksomhet. Frøya er den minst landbruksavhengige kommunen i hele Trøndelag med kun 1 prosent. Orkdalsregionen står for 9 prosent av samla verdiskaping fra primærjodbruket i Trøndelag. Av dette utgjør melkeproduksjon 69 prosent. Hitra og Frøya har et produksjonsmiljø med villsau, og Agdenes er en viktig pelsdyrkommune. Innen jordbruksrelatert industri finner vi blant annet kornmottak i Meldal, Orkdal og Skaun. Norsk kylling har besluttet å etablere nytt kyllingslakteri på Orkanger.

Figur 13: Bruttoprodukt fra jordbruket i 2015 i region Orkland. Kilde: NIBIO, 2017

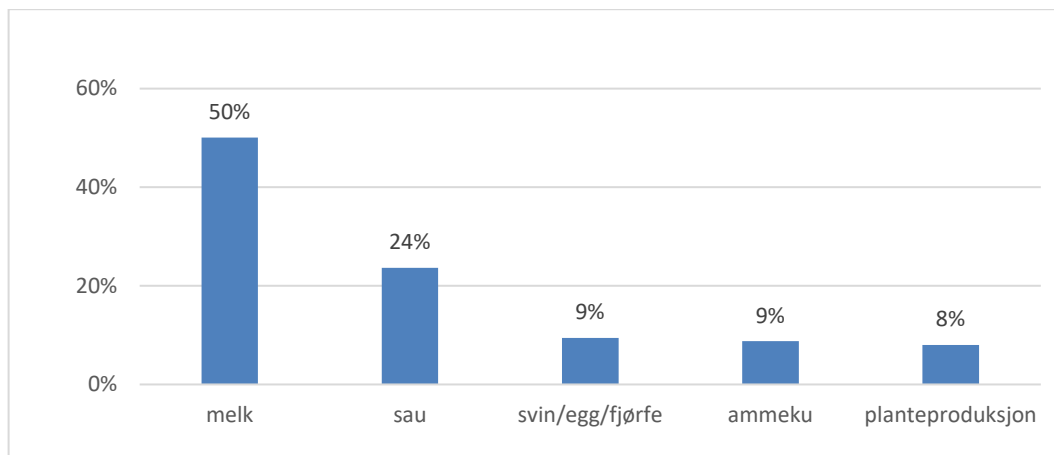
Skogbruk: Regionen har 11 prosent av det produktive skogarealet i Trøndelag og 12 prosent av avvirkinga. Det er kommunene Orkdal, Meldal og Skaun, som har det mest omfattende skogbruket. Regionen har lange tradisjoner innen trebearbeiding og et betydelig omfang av små og større trebearbeidende bedrifter; Lian Trevare i Hemne, Foss og Ole Lium i Meldal.

Bygdenæringer: Laksefiske i Orkla har hatt og har fortsatt stor betydning for gårdsbasert reiseliv knyttet til fiske, overnatting og servering. Det er mange tilbydere innenfor landbruksbaserte næringer i regionen. I Orkdal og Meldal har over 70 prosent av landbruksforetakene en virksomhet ut over tradisjonell produksjon.

3.7 Trøndelag Sør

Om regionen: Region Trøndelag Sør består av kommunene Melhus, Midtre Gauldal, Holtålen, Røros, Rennebu og Oppdal. Også i denne regionen er mangfoldet stort, fra kornarealer langs Gaula til fjellandbruk i Røros. Røros og Holtålen har lange tradisjoner innen bergverksindustri. Dette preger samfunnene og eiendomsstrukturen i disse kommunene. Røros er blitt kjent og fremheves for sin satsing på lokalmat og reiseliv.

Jordbruk: Regionen har høy andel sysselsatte i landbruksrelatert virksomhet. Midtre Gauldal er kommunen i Trøndelag med høyest andel landbruksrelatert sysselsetting (36 prosent). Regionen står for 15 prosent av samla verdiskaping fra primærjordbruket i Trøndelag. Melkeproduksjon bidrar til halvparten og saueholdet for en firedel av verdiskapinga. Oppdal, Rennebu og Midtre Gauldal er de tre kommunene i Trøndelag med størst verdiskaping innenfor sauehold. Oppdal er også den kommunen som har høyest sysselsetting og verdiskaping innen pelsdyr i Trøndelag. Regionen har flere foredlingsanlegg som Rørosmeieriet, Røros slakteri, Stensaas slakteri på Røros, Slaktehuset Eidsmo Dullum og Eidsmo kjøtt i Melhus og Norsk kylling i Midtre Gauldal.

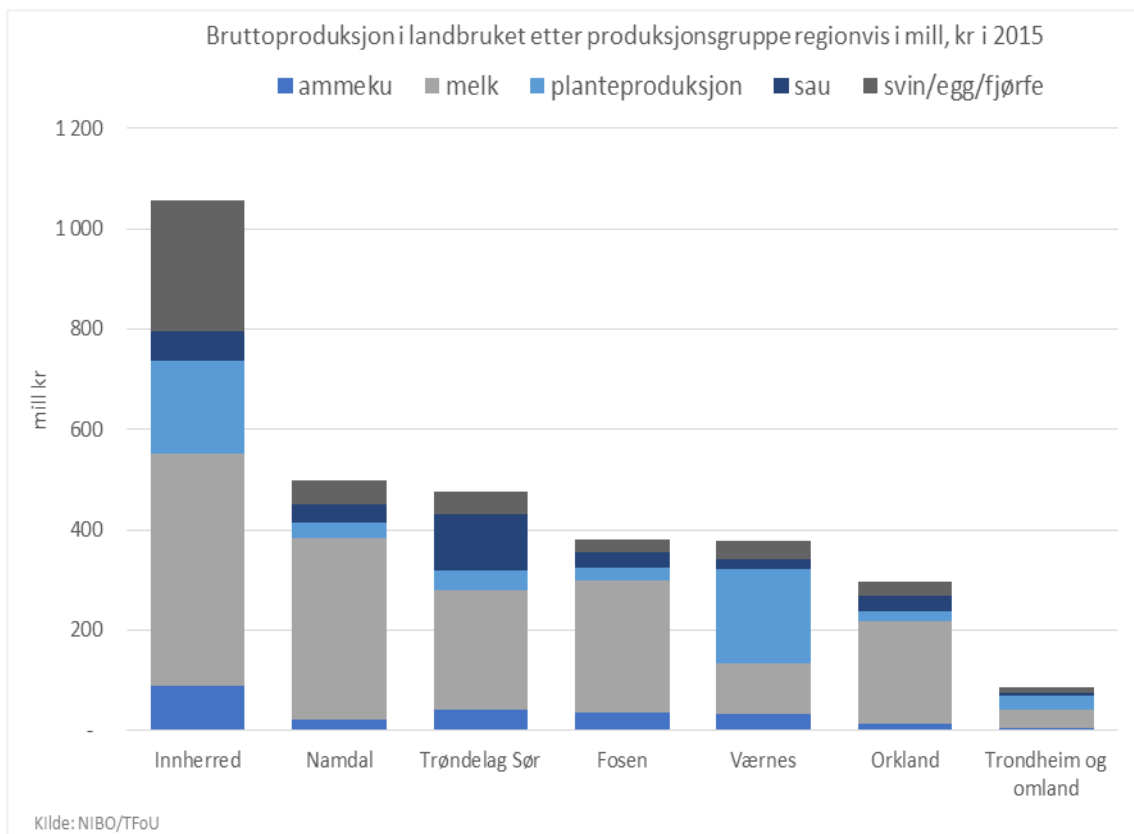
Figur 14: *Bruttoprodukt fra jordbruket i 2015 i region Trøndelag Sør. Kilde, NIBIO, 2017*

Skogbruk: Trøndelag Sør har 15 prosent av det samla produktive skogarealet i Trøndelag og 16 prosent av avvirkinga. Regionen har 50 trebearbeidende bedrifter med årlig omsetning på 650 millioner kroner. Eksempler på trebearbeidende bedrifter i regionen er Kjeldstad-Trelast AS, , Støren treindustri og Lillerønning Snekkeri i Midtre Gauldal, Røros Vinduer og dører og Røroshytta i Røros og bedriften Otretek i Oppdal.

Bygdenæringer: Turisme knyttet til fritidsbebyggelse er spesielt viktig for Røros og Oppdal. Oppdal har i tillegg betydelig turisme knyttet til alpinanleggene, mens hele strekningen langs Gaula har en del gårdsturisme knyttet til fiske. Rørosregionen utmerker seg i nasjonal sammenheng i forhold til lokalmat og koblingen mellom lokalmat og lokal drikke og reiseliv. Røros er ikke alene om å ha stor satsing og høy kvalitet innenfor lokalmat. Oppdal har hatt suksess med etablering av utsalg for lokalprodusert mat.

3.8 Oppsummering regioner

Figur 15 viser en regionvis sammenstilling av bruttoprodukt av jordbruksproduksjon i Trøndelag. Melkeproduksjon er en gjennomgående en betydningsfull produksjon. Planteproduksjon utgjør en vesentlig andel av bruttoproduktet i regionene Værnes og Innherred, mens saueholdet har relativt stor betydning i Trøndelag Sør.

Figur 15: Bruttoprodukt fra jordbruket i Trøndelag i millioner kroner i 2015. Kilde, NIBIO

4. Nettverk og partnerskap

På regionalt nivå har både fylkeskommunen, Fylkesmannen og Innovasjon Norge en sentral rolle og oppgave i gjennomføringen av landbruks- og matpolitikken. Fylkesmannen er statlig sektormyndighet, og har ansvar for å følge opp nasjonale vedtak, mål og retningslinjer. Fylkeskommunen sitt engasjement i landbruket må ses i sammenheng med det næringspolitiske- og utdanningspolitiske arbeidet, samt ansvar for regionale planer på en rekke områder. Innovasjon Norge har ansvaret for forvaltningen av ulike finansieringsordninger innen landbruk og i andre bransjer.

Tenkeloft Trøndersk landbruk representerer et samlet landbrukspartnerskap som over tid har bygd felles forståelse om muligheter og utfordringer for å utvikle landbruket i Trøndelag. Tenkeloftets rolle er å bidra til strategisk utviklingsarbeid i Trøndelag og gi innspill til beslutningstakere lokalt, regionalt og sentralt. Avhengig av aktuell tematikk, deltar aktører fra skog- og matindustri, faglagene, samvirke, forskningsmiljøer, regional forvaltning, Stortings- og fylkespolitikere. Tenkeloft Trøndersk landbruk har hatt stor betydning for mange av de store og tunge satsingene i regionen siden første tenkeloft i 2003. For Fylkesmannen i Trøndelag og det regionale partnerskapet innen landbruksområdet for øvrig, representerer tenkeloftet et forum for strategiutforming og forankring.

Landbruksmelding for Trøndelag er trolig ett av de viktigste tiltakene som er gjennomført med utgangspunkt i resultater fra Tenkeloftet. Meldingen ble vedtatt i fylkestingene i 2010, og har senere hatt stor strategisk betydning for å løfte fram en kunnskapsdrevet utvikling av landbruket med bred regional forankring. *Grønn forskning* og *Kompetanseløft Trøndersk landbruk* er andre eksempler på store samarbeidsprosjekter hvor samlet partnerskap har bidratt til realisering. Mens Kompetanseløftet la vekt på samhandling og kunnskap i landbruket, er *Grønn Forskning* en arena for å få opp mer landbruksforskning fra næringa, øke medvirkningen i forskninga og legge til rette for bedre forskningsformidling.

Selskapet *Oi! Trøndersk mat og drikke* er også et konkret resultat av et godt partnerskapsarbeid. Selskapet skal videreutvikle Trøndelag som landets mest spennende matregion og står blant annet for Trøndersk Matfestival.

Landbruk21Trøndelag er et 3-årig kunnskapsbasert innovasjonsprosjekt, som tar utgangspunkt i mulighetene i det trønderske landbruket. I løpet av kort tid har prosjektet kommet i inngrep med ulike deler av næringslivet. Det er gjennomført flere strategiprosesser hvor det har vært viktig å samle aktører fra hele verdikjeden. I tillegg legges det vekt på å koble nye kunnskapsmiljø inn i utvikling og innovasjon innen landbruk.

Skognæringa i Trøndelag har oppnådd status som *Arena-prosjekt*. Skognæringa representerer et bredt partnerskap. Prosjektets hovedmål er å maksimere klyngens verdiskaping, gjennom å ta en ledende posisjon i nasjonale og internasjonale vekstmarkeder.

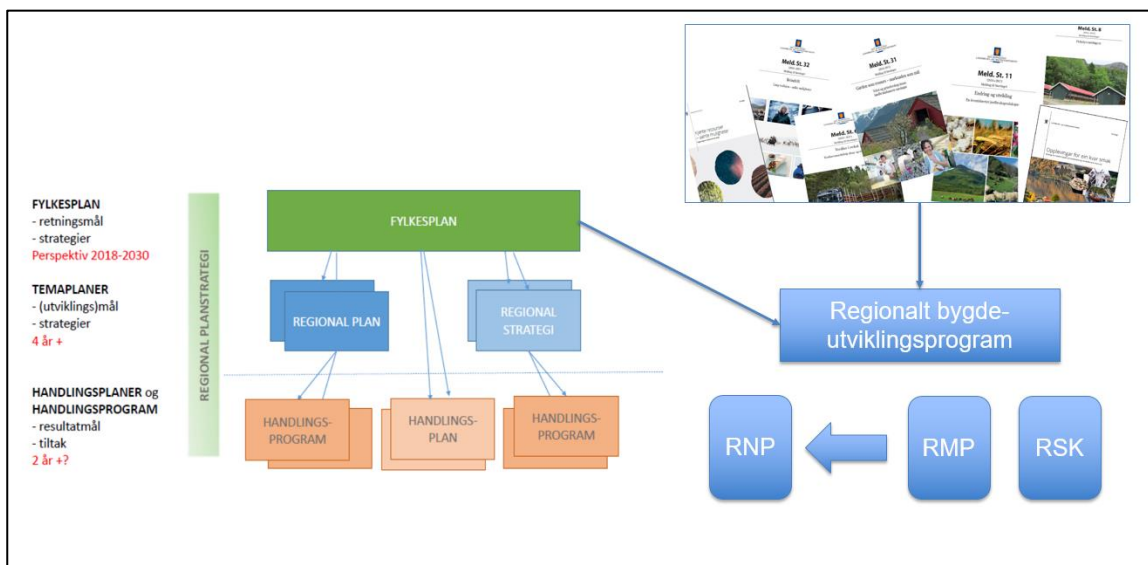
5. Mål og strategier 2018-2022

5.1 Nasjonale og regionale føringer

Den nasjonale landbrukspolitikken trekker opp hovedlinjene og definerer det regionale handlingsrommet. I løpet av siste stortingsperiode har Regjeringen lagt fram flere meldinger for Stortinget som er sentrale for arbeidet med Regionalt bygdeutviklingsprogram. I tillegg har Regjeringen utarbeidet relevante strategier blant annet innenfor områdene bioøkonomi og naturbasert reiseliv. Landbrukspolitikken har fire overordnede målsettinger:

- Matsikkerhet
- Landbruk over hele landet
- Økt verdiskaping
- Bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser

Regionalt bygdeutviklingsprogram skal følge opp nasjonal landbrukspolitikk med regionale prioriteringer gjennom regionale mål og strategier. Dette skal bidra til å fremme landbruksbasert næringsutvikling og målrette miljø- og klimaarbeidet i Trøndelag. De sentrale landbrukspolitiske føringene skal videre samordnes med regional politikk uttrykt i Fylkesplan for Trøndelag for perioden 2018-2030.

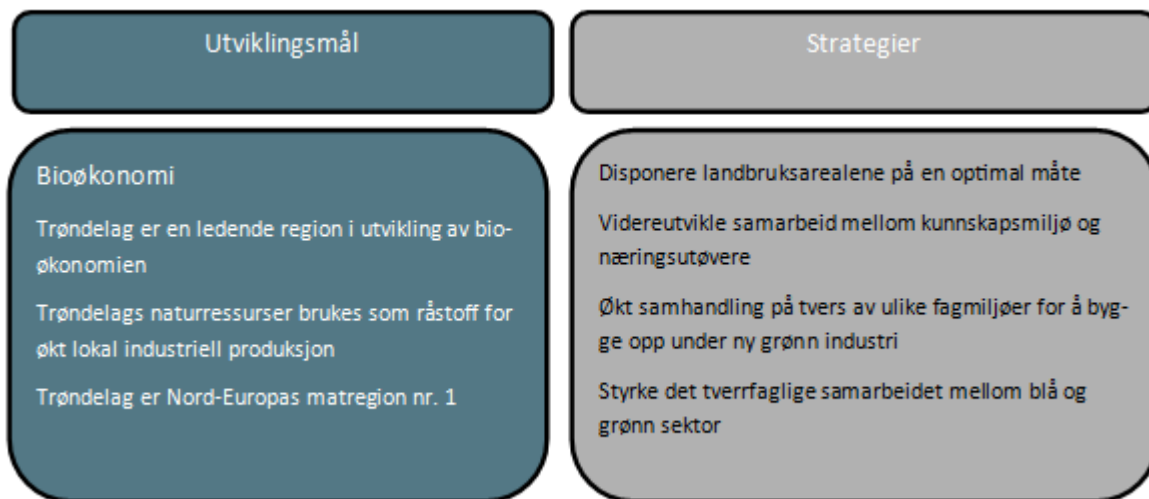

Figur 16: Nasjonale og regionale føringer for Regionalt bygdeutviklingsprogram

I retningsmålene i foreløpig fylkesplan skal Trøndelag i 2030 forbindes med **Bærekraftig produksjon av mat og bioråstoff**. I fylkesplanen utdypes dette på følgende måte:

- Trøndelag skal øke matproduksjonen basert på verdiene ren og trygg mat
- Trøndelag skal ha komplette verdikjeder innen blå og grønn sektor
- Trøndelag skal ha en ledende rolle innenfor industriell foredling av bioråstoff

I nylig vedtatt Strategi for innovasjon og verdiskaping i Trøndelag, er bioøkonomi ett av fem mulighetsområder i strategien. Mulighetsområdene bioøkonomi, sirkulærøkonomi, smarte samfunn og opplevelsesnæring er alle relevante områder også for landbruksområdet. Aller mest sentralt står utviklingsområdet *Bioøkonomi*, hvor utviklingsmålene med tilhørende strategier er vist i figuren nedenfor.

Figur 17: *Utviklingsmål og strategier i innenfor bioøkonomi i Strategi for innovasjon og verdiskaping i Trøndelag*

Innenfor landbasert matproduksjon har Trøndelag gode produksjonsmiljøer innenfor flere plante- og husdyrproduksjoner. Det produseres betydelige mengder fôrkorn i Trøndelag. Som proteinkilde i kraftfôrproduksjon til husdyr importeres noe fôrråvare. Energibasisen er imidlertid regionalt produsert grovfôr og fôrkorn. Det aller meste av vår landbaserte matproduksjon er basert på lokale ressurser, matjord og beiter i Trøndelag.

Også store deler av fiberproduksjonen til skogindustrien er lokalprodusert i trønderske skoger. Skogindustrien er avhengig av en høy andel lokalt tømmer for å være konkurransedyktig i et internasjonalt marked. Tilførsel fra andre regioner innenlands og import gir høyere råvarekostnad og svekket konkurranseevne på grunn av transport.

Dette viser at bærekraftig utnyttelse av produksjonsressursene i Trøndelag, og et aktivt vern om produksjonsressursene areal, er av stor betydning. Lokal råvareproduksjon av mat og fiber er hovedårsaken til at industri og foredlingsanlegg etableres og utvikles i Trøndelag. Regionen må derfor verne om produksjonsressursene og i tillegg være i stand til å levere råvarer til industri og foredlingsanlegg med konkurransedyktige vilkår. Dette er ett av de viktigste bidragene for å sikre komplette verdikjeder i Trøndelag, slik at regionen kan ha en ledende rolle innenfor industriell biomasseforedling. Komplette verdikjeder regionalt er også svært viktig for primærlandbruket. Tilstedeværelse av industri og foredlingsanlegg regionalt sikrer trygg og forutsigbar avsetning for trønderske råvarer, og bidrar til verdiskaping i Trøndelag.

5.2 Målsettinger i Regionalt bygdeutviklingsprogram 2018-2022

Regionalt bygdeutviklingsprogram gir fylker og regioner muligheter til å prioritere innenfor rammene av nasjonal politikk med utgangspunkt i regionens muligheter og behov. Som vist i figurene ovenfor skal nasjonale føringer legges til grunn, samtidig som det regionale perspektivet gjennom føringer fra regionale planer skal å ivaretas. Gjennom mål og strategier i Regionalt bygdeutviklingsprogram legges føringer og ambisjoner for regionalt utviklingsarbeid for planperioden.

Målene og strategiene er førende for de mer fagspesifikke underprogrammene; *Regionalt skog og klimaprogram*, *Regionalt miljøprogram* og *Regionalt næringsprogram*. Det er i disse programmene de konkrete resultatmålene skal utformes. Følgende målsettinger gjelder for planperioden 2018-2022:

Målområder	Hovedmål
Arealressursgrunnlaget	Trøndelag skal ivareta og styrke produksjonsgrunnlaget ved å fremme jordvernet, sikre gode rammevilkår for bruk av utmarksressursene og bidra til å sikre lokalt eierskap til jordressursene
Jordbruksproduksjon	Trøndelag skal ha et aktivt jordbruk basert på produksjonsressursene i hele fylket, som gjennom økt og bærekraftig matproduksjon gir grunnlag for komplette verdikjeder
Miljø- og klimavennlig jordbruk	Trøndelag skal være en foregangsregion innenfor bærekraftig jordbruk, med vekt på klima, kulturlandskap, forurensing og økologi
Skog og klima	Trøndelag skal ha et aktivt skogbruk, som fremmer skogtilstanden og gir grunnlag for økt verdiskaping og komplette verdikjeder
Innovasjon og næringsutvikling	Trøndelag skal ha en ledende rolle innen innovasjon og nyskaping i verdikjedene mat- og fiberproduksjon
Kunnskapsutvikling og kunnskapsformidling	Trøndelag skal sikre høy utviklingskraft ved å stimulere til økt etterspørsel etter forskningsbasert kunnskap og økt samarbeid på tvers av sektorer innenfor bioøkonomien
Rekruttering	Trøndelag skal satse målrettet opp mot ungdom via de videregående skolene og de andre kompetansemiljøene for å øke rekrutteringen til landbruket

5.3 Strategier for planperioden 2018-2022

En strategi er tiltaksrettet og peker på hva som skal gjøres for å nå målene. Strategiene i Regionalt bygdeutviklingsprogram er omforent og peker på tiltak som skal gi ønsket vekst og utvikling for

trøndersk landbruk i planperioden. Strategiene legger føringer for samarbeid og samhandling i det regionale partnerskapet for landbruksområdet i Trøndelag.

Gjennom prosessen i det regionale partnerskapet i Trøndelag er sju ulike strategier prioritert med tilhørende tiltaksområder. Disse er vist i figuren under. Etter figuren følger en nærmere beskrivelse av de ulike strategiene.

Strategier	Tiltaksområder
Helhetlig ressursforvaltning	<p>Alliansebygging og gjennomføring av tiltak som bidrar til kunnskapsbygging om jord- og skogressursens betydning for utvikling av bioøkonomien i Trøndelag.</p> <p>Utarbeide en helhetlig jordvernplan for Trøndelag, eventuelt en regional arealmelding, med nullvisjon for omdisponering av dyrka mark til utbygging til formålene bolig, næring og fritid.</p> <p>Utarbeide en helhetlig beiteressursplan for Trøndelag med tiltak for å øke beitebruken og redusere konfliktnivået.</p>
Utnytte Trøndelags fortrinn	<p>Videreføre arbeidet som foregangsregion for økologisk produksjon av melk og kjøtt, for å bidra til å øke andelen av økologisk produksjon.</p> <p>Arbeide langsiktig med å bygge et sterkt omdømme for matriket Midt, ærlig ren og bærekraftig matproduksjon i tråd med Trøndersk matmanifest.</p>
Områderetta satsinger	<p>Samarbeide med kommunene, Fylkeskommunen og næringa for å vurdere nye områderetta satsinger som arbeidsmåte for å få større utviklingskraft i Trøndersk landbruk.</p>
Arenabygging og samhandling	<p>Videreutvikle Tenkeloft Trøndersk landbruk for å øke samhandlingen i verdikjedene og løfte trøndersk landbruk.</p> <p>Bevisstgjøring og kompetansebygging i kommunene i forhold til rollen som utviklingsaktør.</p> <p>Utvikle regionens arbeidsmåte for å tilføre utviklingskapasitet og understøtte innovasjon i verdikjedene.</p>
Kompetanse og kunnskapsformidling	<p>Samhandling mellom næring, forvaltning og FoU for å løfte fram relevante problemstillinger som bidrar til ny kunnskap for trøndersk landbruk.</p> <p>Forenkle tilgjengeligheten til forskningsbasert kunnskap for gårdbrukere og rådgivere, og øke tilgjengeligheten til etter- og videreutdanning.</p>
Rekruttering	<p>Stimulere til valg av grønn utdanningsretning for ungdom gjennom konkrete satsinger som peker på potensialet innenfor bioøkonomien.</p>
Samarbeid mellom blå og grønn sektor	<p>Samarbeide med andre sektorer om utnyttelse av bioråstoff til gjødsel for å øke verdiskapinga i trøndersk jordbruk.</p> <p>Kartlegge jordbrukets muligheter til å bidra i sirkulærøkonomien som mottaker av biologiske restprodukter.</p> <p>Stimulere til økt samarbeid på tvers mellom blå og grønn sektor for å utnytte ny teknologi og utvikle satsninger på områder hvor det er felles interesse.</p>

Figur 18: Strategier og tiltaksområder i Regionalt bygdeutviklingsprogram for Trøndelag, 2018-2022.

5.3.1 Helhetlig ressursforvaltning

Det totale jordbruksarealet i Norge har økt de siste 25 årene, men den beste jorda egnet for å produsere korn, poteter og grønnsaker, er redusert. I denne perioden har arealet med innmarksbeite økt, mens fulldyrket jord i større grad er omdisponert eller har gått ut av drift. Den beste kulturjorda ligger nært befolkningssentrene, og underlegges større press fra samfunnets behov for sentrumsutvikling og samferdsel. Det nydyrkes jord, men dette er i stor grad jord egnet for grasdyrking. Den best eigna jorda for matproduksjon er allerede dyrket.

I planarbeidet skal kommunene ta hensyn til ulike formål og balansere lokale ønsker med nasjonale interesser og mål. Viktige jordbruksarealer for matproduksjon er en slik nasjonal interesse. Den nasjonale jordvernstrategien fastsetter at innen 2020 skal årlig omdisponering av dyrka mark være mindre enn 4 000 dekar. Trøndelag har 16 prosent av landets samla fulldyrka areal. Det er viktig at kommunene, fylkeskommunen og Fylkesmannen opptre i tråd med Nasjonal jordvernstrategi og unngår nedbygging av dyrka og dyrkbare arealer. Dette gjelder særlig til formålene bolig, næring og fritid. Også ved samferdsel er det viktig at jordvernet vektlegges sterkere ved valg av traséer og vegstandard.

Kunnskap om jordressursens betydning for å kunne produsere mat til framtidige generasjoner må formidles. Framveksten av andelslandbruk og urbant landbruk er positive bidrag til økt forståelse for hvordan maten produseres. Samtidig bidrar den til relevant kunnskapsoppbygging for å ta vare på jordressursen.

I Trøndelag utgjør utmarksressursene en stor del av ressursgrunnlaget for husdyrholdet. Årlig beiter 244.000 sau og 38.000 storfe i utmarka. Utmarksressursene er under press. Dette skyldes konflikter mellom rovvilt og beitedyr i enkelte områder, og et økende press i forhold til utbygging av fritidsboliger og andre fysiske inngrep. NIBIO kartlegger løpende flere områder i Trøndelag. Disse viser at beiteressursene variere mye i fylket, men at beitebruken omtrent kan fordobles ut fra ressurstilgangen.

Tiltaksområder:

Alliansebygging og gjennomføring av tiltak som bidrar til kunnskapsbygging om jordressursens betydning for utvikling av bioøkonomien i Trøndelag.

Utarbeide en helhetlig jordvernplan for Trøndelag, eventuelt en regional arealmelding, med null-visjon for omdisponering av dyrka mark til utbygging til formålene bolig, næring og fritid.

Utarbeide en helhetlig beiteressursplan for Trøndelag med tiltak for å øke beitebruken og redusere konfliktnivået.

5.3.2 Utnytte Trøndelags fortrinn

Trøndelag har en firedel av det økologiske arealet i landet. De trønderske økoprodusentene dyrker i stor grad grovfôr til melk- og kjøttproduksjon, men det er også en del økologisk areal som benyttes til kornproduksjon og potet- og grønnsaksdyrking. Trøndelag har over en tredjedel av

landets økologiske melkeproduksjon. Denne melka foredles ved Rørosmeieriet og ved Tine sitt anlegg på Verdal. Det er markedsmessig rom for mer økologisk melk og grønnsaker, og det er stort behov for økologisk korn til kraftfôrproduksjon. Trøndelag har gode forhold for å dyrke både grasvekster, grønnsaker og korn, og vi har en stor husdyrproduksjon med tilgang på naturgjødning. Dette gir fortrinn og muligheter for økt økologisk produksjon.

Storparten av gras- og kornarealet i Trøndelag drives ensidig, med samme vekst over år. Ensidigheten gir økte utfordringer med sykdommer og skadegjørere, samtidig som potensialet til avling svekkes sammenlignet med arealer som drives i et vekstskifte. Dagens jordbruk drives svært effektivt selv om arronderingen ikke er optimal. Ny teknologi og effektiv transport gir nye muligheter. Vekstskifte satt i system ut over enkeltbruksnivå, vil bidra til å nå mål om økt produksjon med mindre klimautslipp. Dette gjelder spesielt i områdene hvor det både er kornproduksjon og husdyrproduksjon. Fokus på vekstskifte kan være et positivt bidrag til å underbygge en merkevareoppbygging for Trøndersk matproduksjon.

God dyrehelse gir lite bruk av antibiotika, og Norge er det landet i verden med lavest bruk av antibiotika både i oppdrett og i landbruket. Trøndersk jordsmonn, klima, fjell, hav og kyst gir i tillegg råvarene en unik smak. Dette gir fortrinn som kan utnyttes. Europeiske matskandaler gjør at stadig flere forbrukere i Europa etterspør ren og trygg mat. Dette er en ledig posisjon som Trøndelag og Matriket Midt kan ta for produkter fra jordbruk, havbruk og fiske.

Trøndelag fikk som første region i verden et eget matmanifest, som skal bygge stolthet og identitet for å løfte trønderske råvarer. Besøkende i Trøndelag kjøper lokal mat i langt større grad enn besøkende i andre deler av landet. Satsingene i Rørosregionen og nettverket Den Gylnne omveg har over tid bidratt til økende kundeinteresse, som har betydning for hele fylket.

Tiltaksområder:

Videreføre arbeidet som foregangsregion for økologisk produksjon av melk og kjøtt, for å bidra til å øke andelen av økologisk produksjon generelt.

Arbeide langsiktig med å bygge et sterkt omdømme for matriket Midt, ærlig ren og bærekraftig matproduksjon tråd med Trøndersk matmanifest.

5.3.3 Områderetta satsinger

De naturgitte forutsetningene for å drive landbruksproduksjon er svært forskjellige i Trøndelag. Kontrastene er store og mulighetene er forskjellige fra flatbygdene ved fjorden til kystlandbruket og fjellandbruket. Forskjellene i de naturgitte forholdene gir ulike muligheter og behov. I Trøndelag finner vi flere av de mest landbruksavhengige kommunene i landet, hvor sysselsetting fra landbruket er hjørnesteinsbedriften i kommunen. Disse kommunene er spredt og ligger ikke innenfor samme geografiske område. For å få utviklingskraft til å nå ambisiøse mål, vil det være viktig og ikke bare forankre satsinger i geografiske regioner, men i større grad arbeide ut fra felles muligheter og behov. Fjellandbrukssatsingen er et eksempel på en områderettet satsing som kan vise til gode effekter.

Tiltaksområder:

Samarbeide med kommunene, Fylkeskommunen og næringa for å vurdere nye områderetta satsinger som arbeidsmåte for å få større utviklingskraft i Trøndersk landbruk.

5.3.4 Arenabygging og samhandling

Partnerskapet innenfor landbruksområdet i Trøndelag har over tid bygd felles forståelse om muligheter og utfordringer for å utvikle landbruket. Etableringen av Tenkeloft Trøndersk landbruk har vært viktig for å oppnå dette. Dynamikken i Tenkeloftet endres når Trøndelag samles til ett fylke. For å løfte Trøndersk landbruk må nye møteplasser etableres. Næringa må også i større grad enn før samhandle med andre sektorer og invitere bredt til strategiske diskusjoner med stor takhøyde.

Landbruket består av mange og små bedrifter, som hver for seg har en svært begrenset ressurs til utvikling. Utviklingskapasitet kan omfatte tid, kompetanse, nettverk, ledelse, finansiering med mer. Landbrukskontorene representerer en betydelig utviklingskapasitet med om lag 100 ansatte samlet i de trønderske kommunene. Forskjellene mellom kommuner er imidlertid stor når det gjelder å ha kapasitet til å utvikle landbruket i sin kommune. Det krever også kunnskap og nettverk til andre miljø enn de man tradisjonelt samhandler med. Arena skog og Landbruk21 er eksempler på pågående satsinger som tilfører utviklingskapasitet i utviklingsarbeidet.

Tiltaksområder:

Videreutvikle Tenkeloft Trøndersk landbruk for å øke samhandlingen i verdikjedene og løfte trøndersk landbruk.

Bevisstgjøring og kompetansebygging i kommunene i forhold til rollen som utviklingsaktør.

Utvikle regionens arbeidsmåte for å tilføre utviklingskapasitet og understøtte innovasjon i verdikjedene.

5.3.5 Kompetanseutvikling og kunnskapsformidling

Grønn forskning i Midt-Norge har vært en suksess og har bidratt til at problemstillinger er løftet fra gårdbruker til konkrete forskningsprosjekter. Arbeidsmetodikken har bidratt til brukerinitiert forskning med relevans for regionen. Suksessen skyldes samarbeid mellom næringa, forvaltning og FoU-sektoren. Potensialet framover er stort. I dagens presisjonslandbrukt kan avansert teknologi skreddersy behandlingen av jord og vekster med centimeters nøyaktighet. Resultatet er økte avlinger, mindre arbeid og et positivt klimabidrag. Kunnskapen som forskningen bidrar til å utvikle skal tas i bruk, og det er viktig med kort veg mellom forskning og praksisfelt for å utnytte ny kunnskap og skape innovasjon og ny verdiskaping i landbruket.

Tiltaksområder:

Samhandling mellom næring, forvaltning og FoU for å løfte fram relevante problemstillinger som bidrar til ny kunnskap for trøndersk landbruk.

Forenkle tilgjengeligheten til forskningsbasert kunnskap for gårdbrukere og rådgivere, og øke tilgjengeligheten til etter og videreutdanning.

5.3.6 Rekruttering til grønne utdanninger

Kompetansebygging og rekruttering henger sammen. Ei næring som assosieres med høyt kunnskapsnivå og gode muligheter for kompetanseutvikling virker attraktivt for rekruttering og nye generasjoner. I deler av Trøndelag er det i dag utfordrende å få nye brukere til å overta og videreutvikle gårdsdrifta. Dette gjelder ikke bare innenfor det tradisjonelle landbruket, men omfatter også landbruksbaserte næringer, hvor gründergenerasjonen skal etterfølges. Også innenfor prosessindustrien og foredlingsindustrien er det behov for kompetanse, det samme gjelder innenfor forvaltninga og i rådgivninga.

Kompetanseløft Trøndersk landbruk og Velg Skog er konkrete eksempler på gode satsinger som er gjennomført i Trøndelag. NHOs økonomipanel anslår at Norge vil omsette for 1 000 milliarder innenfor bioøkonomien i 2050. I lys av dette mulighetsrommet vil det framover etableres en rekke nye og spennende grønne arbeidsplasser. Kompetanse er den viktigste enkeltfaktoren for å bidra til at en størst mulig del av denne verdiskapingen finner sted i Trøndelag. For å bidra til dette er det viktig å sikre rekruttering til videregående utdanning innenfor naturbruk og til relevante utdanninger i universitetssektoren.

Tiltaksområder:

Stimulere til valg av grønn utdanningsretning for ungdom gjennom konkrete satsinger som peker på potensialet innenfor bioøkonomien.

5.3.7 Samarbeid mellom blå og grønn sektor

Jordbruk, skogbruk og havbruk har store vekstmuligheter innenfor bioøkonomien, klimavennlig matproduksjon, ny utnyttelse av trefiber og bioreststoff og produksjon av biodrivstoff og energi. Hver for seg utgjør disse områdene et stort potensial til økt verdiskaping. Slam fra settefiskproduksjon er en stor utfordring for oppdrettsnæringa. Krav om rensing av avløpsvannet har ført til mer effektiv oppsamling av slamm, men industrien er fortsatt på utviklingsstadiet når det gjelder anvendelse. Fiskeslam er rikt på viktige næringsstoffer for landbruket. Fiskeslam, sammen med andre bioråstoffer kan utnyttes som gjødsel og redusere behovet for handelsgjødsel. Trøndelag har en sterk havbruksnæring og et allsidig jordbruk med behov for gjødsel.

Til oppdrett av fisk i sjøen og til kjøttproduksjon på land, er det behov for proteintilførsel. Underskuddet av protein til fiskefôr og kraftfôr importeres i dag hovedsakelig som soya. Trøndelag har kunnskapsmiljø og erfaring med produksjon av marin biomasse, som inneholder protein. Her har blå og grønn sektor en felles utfordring.

Tiltaksområder:

Samarbeide med andre sektorer om utnyttelse av bioråstoff til gjødsel for å øke verdiskapinga i trøndersk jordbruk.

Kartlegge jordbrukets muligheter til å bidra i sirkulærøkonomien som mottaker av biologiske restprodukter.

Stimulere til økt samarbeid på tvers mellom blå og grønn sektor for å utnytte ny teknologi og utvikle felles satsninger på områder hvor det er felles interesse.